

MANUEL NAVARRO CARRERAS, ALCALDE DE VILANOVA (1943-1946). CANVIS POLÍTICS FA CINQUANTA ANYS

FRANCESC X. PUIG ROVIRA

Manuel Navarro Carreras va ser alcalde de Vilanova entre 1943 i 1946, en els primers anys del franquisme. S'analitza la situació local en la qual fou designat alcalde, en substitució d'Eduard Pascual Fàbregas, que fou cessat de manera fulminant; si bé el règim es presentava com a autoritari i unitari, i es manifestava fortament jerarquitzat, no deixava d'haver-hi tensions internes, fins i tot a l'àmbit local. La designació de Navarro fou una solució de compromís, en una situació molt enrareda com a conseqüència de l'actuació personalista i sovint arbitrària del seu antecessor. Navarro no era una persona vocacional en la política, però portà a terme la seva tasca amb honradesa, procurant atenuar tensions i endegar el que fou el primer pla municipal d'obres després de 1939, finançat per primera vegada amb un crèdit. S'analitza l'ambient de Vilanova del moment i es tracta dels principals personatges que intervingueren en la política municipal del moment.

MANUEL NAVARRO CARRERAS, ALCALDE DE VILANOVA (1943-1946). CANVIS POLÍTICS FA CINQUANTA ANYS

L'any 1943, en els primers anys del règim de Franco, a Vilanova es van produir alguns canvis en el govern municipal de força importància per a la vida política local.

La informació que llavors se'n va donar va ser mínima. L'únic mitjà de comunicació local era el setmanari «Villanueva y Geltrú», creat el gener de 1942, òrgan de Falange Española Tradicionalista y de las JONS; gran part del seu contingut eren consignes i articles ideològics del partit que representava, entre els quals s'intercalava alguna notícia local. En el número del 26 de juny de 1943 publica la següent notícia:

«El día 20 llegó a Villanueva el camarada de la Vieja Guardia Emilio López-Oliva que era esperado con motivo de su nombramiento como Delegado Gubernativo. Se dirigió al Ayuntamiento, donde fue recibido por la Comisión Gestora y Ayuntamiento en pleno, presidido por el Alcalde saliente, camarada Eduardo Pascual Fábregas. Tomó posesión de la Alcaldía, asumiendo las funciones de la Presidencia. En la Jefatura Local de FET, le recibió el jefe local dimitido Eduardo Pascual Fábregas, que le entregó la jefatura».

La notícia, que lògicament té certa transcendència, va acompanyada d'un únic comentari sobre López-Oliva, que diu «que se le conocía en Villanueva por anteriores visitas como Inspector Provincial del Movimiento».

Al cap de tres mesos, el 18 de setembre, el mateix setmanari dóna compte de la visita efectuada a Vilanova, el dia 13, pel Governador Civil de Barcelona, que era Antonio F. Correa Véglison, per donar possessió de la nova Comissió Gestora municipal nomenada, presidida per Manuel Navarro Carreras com alcalde. A la vegada informava del cessament de López-Oliva com a delegat governatiu.

Aquestes són les notícies que els vilanovins pogueren llegir. El setmanari local no en va fer cap comentari, ni dels motius, ni de les circumstàncies que havien donat lloc als canvis. És lògic, per raó de la situació política del moment caracteritzada pel fort autoritarisme del govern i per l'estricta control de la informació. Però el cert és que tingueren la seva ressonància a l'àmbit local, i que el nomenament de Manuel Navarro com a alcalde representa una fita a la vida política de Vilanova.

L'ALCALDE SORTINT

A l'actuació de l'alcalde Eduard Pascual Fàbregas m'hi vaig referir extensament en una altra ocasió.⁽¹⁾ El seu mandat es va caracteritzar per un exercici molt personalista i absolut del poder, portat a terme de forma autoritària i sovint arbitrària.

Pascual era un exponent dels aspectes més totalitaris del règim; sovint es mostrava amb més duresa que les jerarquies superiors. Segons una opinió recollida, ell pretenia la integració de la societat vilanovina sota el control totalitari de la Falange; potser caldria afegir, personificada en ell mateix. Entre els sectors locals afins a Falange, era manifest el desig d'aconseguir la destitució de l'alcalde; algunes persones que actuaven en aquells moments m'han expressat l'opinió que l'actuació de Pascual fou de les que serveixen per desprestigiar un règim. El Governador Civil, que aleshores era la màxima autoritat al territori de la província, era sabedor d'alguns atropellaments, il·legalitats i irregularitats comesos per l'alcalde de Vilanova, que tenien exasperats alguns industrials i comerciants.⁽²⁾ A primers de juny de 1943, una persona de Vilanova, llavors molt lligada al règim, s'entrevistà llargament amb el Governador Civil, per tractar de la situació de la vila, que considerava altament preocupant. L'entrevista fou per iniciativa del comissionat, però amb el coneixement i el consentiment d'un reduït nombre de militants de

Falange, que estaven frisosos per saber-ne el resultat.⁽³⁾ El governador, coneixedor com era de la qüestió, prometé donar-hi una solució immediata. Al cap de pocs dies es feia pública la destitució de Pascual com a alcalde i «Jefe Local del Movimiento».

Pascual havia ostentat els dos càrrecs, és a dir, era el cap dels organismes locals de poder en aquell moment, l'Ajuntament i Falange, entre els quals hi havia un cert dualisme i distribució de funcions: a l'Ajuntament corresponia l'administració del municipi, i a Falange la direcció i control polític de la vila. A vegades hi havia enfrontament, encara que aquest no emergís al públic, a causa del caràcter unitari que era un dels principis del règim. Segons diverses informacions, Pascual es recolzava en un sector reduït de Falange, que procedia bàsicament dels grups que ja afavorien l'alçament del general Franco des d'abans de produir-se, i alhora desconfiava d'altres sectors de la dreta que col·laboraven i donaven suport al règim.⁽⁴⁾ Més en concret, Pascual confiava en alguns sectors locals del «carlisme», no en tots, i en persones que s'autoanomenaven, més que no pas eren, «camisas viejas» de Falange, és a dir, en persones ja grans, perseguides o empresonades durant la guerra per les seves idees o compromisos, però que no havien pas lluitat al front. De fet, Pascual només confiava en un petit grup de fidels al seu liderat. Un dels sectors marginats era els dels joves incorporats de nou a la militància, que durant la guerra havien optat pel bàndol franquista i, en alguns casos, havien lluitat a l'exèrcit.

La Falange era l'organització que aglutinava els sectors socials que sostenien el règim de Franco; l'afiliació era obligatòria o pràcticament imprescindible per a l'exercici de moltes activitats i de qualsevol càrrec públic. Els conflictes interns en la Falange local de Vilanova eren intensos durant el mandat de Pascual; la seva actitud personalista de comandament contribuïa a agreujar-los. Aprofitant la confusió existent dins del sector dominant, eren corrents les denúncies davant de les autoritats i caps polítics locals contra persones que eren bons i honorats col·laboradors de mateix règim, presentades, amb l'estricta finalitat de molestar i perjudicar, per altres, també del sistema, però que actuaven amb oportunisme i per beneficiar-se, per «medrar». Tot això feia més gran la confusió i la crispació. Segons l'historiador Antonio F. Canales, «les fortes tensions que la personalitat i la política de l'alcalde i cap local provocaren en el si del franquisme vilanoví forçaren finalment Correa a retirar la seva protecció a Pascual».⁽⁵⁾

EL DELEGAT GOVERNATIU

En aquell moment, el nomenament de tots els càrrecs polítics locals era competència del Governador Civil. La situació a Vilanova tenia les seves peculiaritats i certa complicació. Per això, decidit el cessament de Pascual sense que estigués nomenat el substitut ni es veïés clar qui podia ser, s'optà, de moment, per la designació d'una persona forastera que actués com a delegat del Governador amb plens poders. Aquesta solució, poc imaginable en una època democràtica, però que llavors s'havia adoptat de forma transitòria en altres municipis, dóna idea de com estava enrarit l'ambient local, considerat únicament des del bàndol dominant. No oblidem que existia també un ampli sector de població, partidari o simpatitzant de la República i la democràcia, que, si no era perseguit, almenys tenia la sensació de perdedor, i estava totalment marginat del joc polític, i fins i tot, poc integrat a la societat civil.

El nou Delegat governatiu, Emilio López-Oliva, enginyer industrial, membre de la Vieja Guardia de Falange, fou l'encarregat d'intentar encarrilar la situació, i de trobar algunes persones de Vilanova, per ocupar els càrrecs vacants.

Va prendre possessió del càrrec el 20 de juny, a l'Ajuntament, en un acte o sessió que va presidir ell mateix. Segons l'acta municipal, «el Presidente manifiesta que el Gobernador Civil ha aceptado la dimisión del Alcalde que repetidas veces había solicitado». Sembla que aquesta és una forma «elegant» de referir-se al cessament, que si bé ningú contradia, tampoc ningú el considera voluntari. Segueix dient que «ha sido delegado con carácter gubernativo con todas las funciones inherentes al cargo de Alcalde Presidente» i «manifiesta que su programa y el de la Corporación ha de ser servir a España, a Franco y al régimen nacional-sindicalista». L'alcalde sortint, que assistia a l'acte, no va pronunciar cap paraula de justificació o de comiat.

La missió de López-Oliva era temporal, i ell ho sabia. Tant a l'Ajuntament com a Falange va intentar atenuar tensions i endegar la situació cap a la normalitat. En alguns aspectes anava desorientat, ja que no coneixia l'ambient local ni les persones amb les quals havia de tractar. Es va esforçar en actuar amb prudència, amb la intenció que la seva tasca i la seva presència a Vilanova fos el més breu possible, fins que trobés algunes persones de la localitat idònies per assumir els càrrecs i les responsabilitats polítiques i municipals, i que en pogués proposar el

nomenament. López-Oliva firmava els documents municipals oficials com «Delegado Gubernativo en funciones de Alcalde-Presidente».

Com hem dit, el mes de setembre, després de dos mesos de consultes a càrrec de López-Oliva, es va fer públic el nomenament de Manuel Navarro com a alcalde i el de la nova Comissió Gestora Municipal. Llavors, solament quatre anys després d'acabada la Guerra Civil, el règim de Franco encara no havia dictat lleis municipals i els municipis eren administrats per comissions gestores designades per les autoritats superiors, en concret pels governadors civils. Aquesta forma de govern municipal correspon a situacions no ordinàries de suspensió de lleis.

NAVARRO, ALCALDE

Manuel Navarro Carreras havia nascut a Vilanova el 29 de gener de 1904. Estava casat des del 1929 amb Maria Almirall i Font. Era fill de Francesc Navarro Baltà, destacat militant i dirigent local del carlisme, que en diverses ocasions entre 1909 i 1920 havia format part del consistori dins de la coalició de dreta; des del 1916 era caporal del Sometent de la demarcació de Vilanova.⁽⁶⁾ El 1921, fou durant cinc setmanes alcalde accidental i contribuï a resoldre una delicada crisi de la corporació. Navarro Baltà era propietari d'una petita fàbrica de gèneres de punt, fundada el 1905, situada al carrer de la Llibertat, núm. 134, davant de l'església de Mar, que fou traslladada els anys trenta a la rambla Samà, 150-152. Morí el 1939, poc després d'acabada la guerra, durant la qual havia estat perseguit i una temporada hagué de restar amagat. En morir el pare, el negoci familiar passà a ser regit pels seus fills, principalment el gran Francesc i Manuel.

El nomenament de Manuel Navarro com a alcalde causà a Vilanova certa sorpresa, i realment fou una solució de compromís. Navarro no tenia ambicions polítiques; la seva vinculació al carlisme era més per tradició familiar que per compromís personal. Segons l'opinió generalitzada, era una persona bona i honesta, i en l'ànim dels qui el proposaren se'l considerava adequat per contribuir a la pacificació de la vila i per contrarestar el mal ambient ocasionat per les difícils circumstàncies generals del país i accentuat per la desencertada actuació de Pascual Fàbregas com a primera autoritat local. Navarro havia estat tinent d'alcalde durant el mandat de Pascual, havia actuat amb discreció i

Manuel Navarro.

honestedat, i no s'havia fet mal veure. Ell es mostrà reticent en acceptar el càrrec, conscient de les dificultats, de les seves limitacions personals i de la dedicació que havia de tenir al negoci familiar. Finalment acceptà, pressionat per alguns vilanovins influents i pel mateix Governador Civil; sembla ser que, davant la insistència, establí amb ell l'acord tàcit que seria alcalde mentre Correa fos governador.⁽⁷⁾ Navarro era conscient que el seu pas per l'Alcaldia responia a un conjunt de factors propis d'aquell moment, més que no pas a les seves ganes d'ocupar un càrrec o una responsabilitat política.

LA JEFATURA LOCAL DEL MOVIMIENTO

Navarro fou nomenat alcalde, però no Jefe Local de Falange o del Movimiento. Els dos càrrecs que Pascual tenia acumulats foren separats, ja que —entre altres motius— a l'àmbit local la unió havia donat mal resultat. Com a Cap Local de Falange fou designat Joan Mas Planas, simultàniament que Navarro per a l'Alcaldia. Mas (Sant Pere de Ribes, 1917), professionalment tècnic químic,⁽⁸⁾ era un dels primers vilanovins que s'havia afiliat a Falange Española abans de 1936; algunes persones informades m'han dit que l'únic, encara que després altres presumiren d'adhesió primerenca. Fill d'una família de propietaris agrícoles, coneguda com els Mas de Begues, se li coneixen poques actuacions anteriors. El nomenament fou ben admès pels afiliats. Tinguem en compte que Falange, com a partit únic, agrupava els primers anys quaranta molts inscrits de nou, adherits al règim com a conseqüència del resultat de la guerra. De fet, la Falange-Movimiento esdevingué el partit o organització oficial dels franquistes i agrupà després de 1939 moltes persones sense cap vinculació ideològica ni de militància amb la Falange Española fundada el 1933 per José A. Primo de Rivera.

LA DIRECCIÓ POLÍTICA LOCAL I ALGUNS PERSONATGES DEL MOMENT

Juntament amb Navarro com a alcalde, havia estat designada pel governador una nova Comissió Gestora Municipal, que prengué possessió el mateix dia. Els gestors designats eren tretze a més de l'alcalde,⁽⁹⁾ solament cinc ja formaven part de la comissió gestora presidida per

Pascual. El 1r tinent d'alcalde era l'esmentat Joan Mas Planas. Els altres tres tinents d'alcalde foren Josep Maria Ferrer Pi, Josep Riera Ballús i Jaume Puig López.

Abans del nomenament definitiu de Navarro, es parlava d'altres noms per ocupar l'Alcaldia. Sembla que hi havia altres aspirants, algun pertanyent al sector empresarial dominant, que al·legaven mèrits polítics al seu favor.

Un nom que llavors començava a sortir era el d'Antoni Ferrer Pi, que iniciava a Vilanova una actuació pública, amb una vocació evident; per a molts ja era considerat com a persona idònia per al càrrec. El fet d'exercir una professió liberal, que aquesta fos la d'advocat amb bufet obert, i la preparació jurídica que posseïa, eren, entre d'altres, qualitats favorables; també hi havia factors en contra, com que era considerat massa jove. Però Antoni Ferrer Pi és un valor emergent a Vilanova; fa la sensació que es va preparant amb tenacitat per a la missió que al cap de pocs anys li serà encomanada. En la reorganització política local d'aquest moment, Ferrer Pi és designat director del setmanari «Villanueva y Geltrú», en el qual introdueix una certa orientació com a mitjà d'informació local, i no només com a portaveu polític de Falange. Setmanalment hi publica una columna de comentari local titulada «Apostilla semanal», primer sense firma, i a partir de gener 1944, firmada.

Un altre nom a esmentar en aquests mesos de l'any 1943 és el de Pere Serra Briones (Vilanova, 1912). Persona inquieta des de la seva joventut, militant de moviments catòlics juvenils, formà part d'un grup molt reduït de vilanovins que, amb risc per a la seva vida, es va passar a combatre al bàndol franquista durant la guerra. Acabada aquesta va ser dels que va contribuir, a Vilanova, no només a la implantació del nou règim, sinó que va fer el possible perquè algunes institucions culturals i recreatives no contràries al franquisme poguessin retornar a l'activitat pública i restablir la vida societària. Fou regidor gestor en temps de Pascual; dins el consistori actuà honestament en pro de la normalització de la vida cívica de Vilanova i de l'honradesa de la gestió municipal. A partir d'un moment, veient la mala orientació de Pascual, i la «camarilla» que el voltava, fou dels que més procurà contrarestar-lo fins a provocar que s'arribés al més aviat possible a la destitució. Encara que públicament poc visible, l'actuació de Serra fou notable, tant a l'Ajuntament com en algunes institucions de la societat civil. Serra fou confirmat com a gestor en el consistori presidit per Navarro, però actuà poc temps, ja que

aviat passà a residir a Madrid, com a comissionat de la fàbrica de ciments Griffi. Des de Madrid, on encara resideix, ha mantingut tota la seva vida relació amb les institucions i els amics de Vilanova, ha encarriat moltes gestions i ha prestat múltiples serveis a la ciutat. A ell li ha agradat el títol de «cònsol de Vilanova a Madrid», amb el qual amistosament se l'ha conegut moltes vegades.

LA PRESA DE POSSESIÓ DE NAVARRO

Navarro prengué possessió de l'Alcaldia el 13 de setembre. Presidí l'acte el governador civil Correa, que pronuncià un discurs del qual extraiem unes frases: «Debería aquí hacer una aclaración que os debo a todo Villanueva y Geltrú de la forma un poco rara en que se ha hecho la sustitución de la Gestora Municipal por circunstancias especiales de todos conocidas y que no es de repetir. En la dirección de la anterior Gestora hubo un momento en que fue necesario cortar aquella marcha y dar el cese o relevo al que representaba el mando». Després afegeix: «Por una serie de circunstancias se hubiera producido algo doloroso para mí y para el prestigio de Villanueva... Para evitar un espectáculo enrarecido en esta ciudad (...) preferí hacer una etapa de transición enviando una persona de mi entera confianza...». Són unes frases força significatives, que donen a entendre la gravetat de la crisi local, però a la vegada enigmàtiques, ja que, de «las circunstancias especiales de todos conocidas y que no es de repetir», costa bastant interpretar-ne l'abast.

Com a orientació política del moment, Correa diu: «Autoridades de Villanueva: Cuando a esta Casa llegue un español pidiendo justicia, no le preguntéis nada más que si tiene razón, y si la tiene, dádsela sin mirar atrás, sin preguntarle quien es ni de donde procede...»

Navarro, en el seu discurs, manifesta que ha acceptat el càrrec «obedeciendo la disciplina que los imperativos patrióticos de la hora actual nos imponen».

LA NOVA COMISSIÓ GESTORA

En la nova Comissió Gestora, podem notar una part de continuïtat, i una altra de renovació, amb la participació d'algunes persones que

representaven sectors locals integrats al franquisme, però marginats per Pascual. A.F. Canales, estudiós de la política d'aquesta època a Vilanova, basant-se en un «informe-propuesta» de López-Oliva, i a partir de l'adscripció social o professional dels components de la Comissió Gestora, considera el resultat com una solució d'integració, que resumeix així: «la nova direcció política local sorgia de l'equilibri entre els diferents sectors i personalitats que havien hostilitzat Pascual».⁽¹⁰⁾

Segons hem comprovat a les actes municipals, Josep Maria Ferrer Pi, llavors destacat industrial vilanoví, que havia estat designat 2n tinent d'alcalde, no va assistir a la sessió de presa de possessió, al·legant malaltia, ni tampoc va assistir a cap de les sessions posteriors; és a dir no va arribar a formar part de la Corporació. No he trobat enlloc cap explicació, però segurament que hi ha motivacions personals i polítiques.⁽¹¹⁾ Segons informacions verbals fiables, algunes persones que gaudien de consideració professional reconeguda i d'una honradesa ciutadana indiscutible, quasi van ser obligades a acceptar el càrrec, amb amenaça de represàlies si no prenen possessió.

ACTUACIÓ MUNICIPAL

Analitzant les escasses informacions del setmanari local, i complementant-les amb les actes de la Corporació, ens podem fer una idea aproximada de l'actuació municipal. Al cap de poques setmanes d'ocupar Navarro l'Alcaldia, el periòdic es refereix al seu interès «por la solución de los problemas de abastos locales, que constituyen una de sus más vivas preocupaciones». Certament, la manca de queviures i el seu abastament era un dels problemes que més inquietaven els ciutadans; a causa de l'escassetat, la distribució era controlada i intervinguda per les autoritats, i els articles bàsics estaven racionats. Una conseqüència lògica era la mala distribució i l'existència d'un mercat negre molt generalitzat a tots els nivells. Eren corrents els rumors sobre frau i corrupció que afectaven als responsables oficials de la distribució i als comerciants. A la premsa, totalment controlada pels governants, no n'hi ha cap informació. A Vilanova, durant el mandat de Pascual, estava molt estesa l'opinió que es cometien greus abusos i irregularitats, dels quals la veu popular l'acusava de beneficiari. És lògic que Navarro volgués mostrar la seva honestat en aquesta qüestió, una de les que més sensibilitzada i angoixada tenia la ciutadania.

Presidència d'un «desfile» a la Rambla de Vilanova.

Manuel Navarro, acompanyat del tinent d'alcalde Jaume Puig López i de l'interventor municipal Oscar Forgas. Madrid. 1943.

Navarro era considerat un home poc emprenedor. Però des del principi del seu mandat es nota una revifalla de l'activitat municipal, en la qual jugaren un paper fonamental els membres més actius de la nova Comissió Gestora. Probablement, responia també a les orientacions donades des del Govern Civil, en el sentit de potenciar una acció municipal eficient i honrada, i de limitar i disminuir les consignes ideològiques del règim i les estridències verbals dels seus dirigents. En un informe de López-Oliva que donà lloc al nomenament de Navarro i la nova Comissió Gestora, es pot llegir: «Es imprescindible la creació de un Ayuntamiento orientado exclusivamente hacia una acción municipalista, toda vez que desde la Liberación no se ha realizado ninguna labor, siendo el estado de la población y, naturalmente, del mismo Ayuntamiento, desastrosa».⁽¹²⁾

LES FINANCES MUNICIPALS

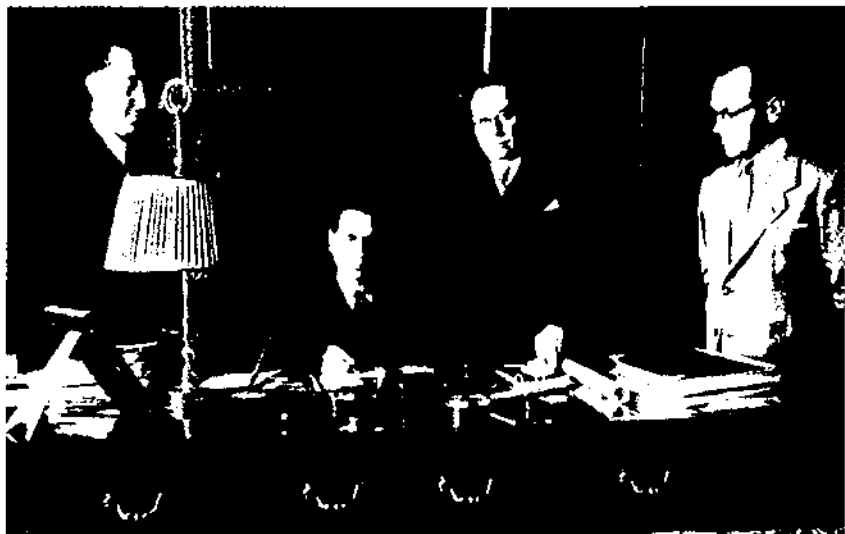
Al setmanari local trobem aviat algunes notícies respecte a les finances municipals. El novembre de 1943 es fa esment que el dèficit pressupostari conjunt entre 1939 i 1942 és de 330.981'14 pessetes (que representen uns 70 milions actuals), la causa del qual és bàsicament la baixa en la recaptació per consum de carn i drets de l'escorxador. Per fer-hi front, l'Ajuntament acorda un «repartiment general d'utilitats». El pressupost municipal ordinari de 1943 era de 1.577.962'36 pessetes.

A l'octubre del mateix any, només un mes després d'entrar Navarro a l'Alcaldia, es proposa l'aprovació d'un pressupost extraordinari per a liquidació de deutes, per a obres d'urbanització i per acabament de l'edifici del Grup Escolar, i sol·licitar un préstec al Banc de Crèdit Local. Tot seguit s'inicien diverses gestions fins que, el 14 d'abril de 1944, la Comissió Gestora aprova el contracte de préstec amb el Banc de Crèdit Local de Madrid, per 3 milions de pessetes, al 4% d'interès, a retornar en trenta cinc anys, per finançar dos pressupostos extraordinaris, un de 293.014'39 pessetes per a liquidació de deutes i un altre de 2.706.985'61 pessetes per a conversió de deutes i obres de millores.

Aquest acord es pot assenyalar com una fita en la història municipal de Vilanova, ja que és la primera vegada que l'Ajuntament recorre al préstec per al finançament d'un pla d'obres. En altres ocasions anteriors se n'havia parlat, però mai s'havia arribat a acordar. Llavors, entre certs

sectors locals, fou criticat que l'Ajuntament s'endeutés. Al cap de cinquanta anys, vist com ha evolucionat l'economia, es pot considerar que fou un encert, i que possibilità la transformació i millora de Vilanova.

Un cop aprovat el pressupost extraordinari, tot seguit es va portant a terme un pla d'obres municipals que comprèn l'acabament de l'edifici del Grup Escolar (actual Pompeu Fabra, llavors José Antonio), l'adquisició de terrenys per acabar el desviament de la carretera per la Rambla Transversal (l'actual av. Balmes no estava condicionada en tota la seva longitud i per tant no estava oberta al trànsit, que passava pels carrers de Codonyar, Tetuan i l'Havana), prolongació de la Rambla fins a la platja (des del carrer de Soler, amb l'adquisició i enderrocament d'algunes cases), clavegueram de les Rambles Principal i Samà i diversos carrers, pavimentació del passeig central de la rambla de la Pau, pavimentació de les calçades laterals de les Rambles Principal i de la Pau, Rambles Samà i Pirelli, carrers dels Caputxins, Comerç, Sant Gregori, Llibertat, etc. Es tracta, per tant, d'un extens pla d'obres com mai no havia emprès l'Ajuntament local. Aleshores, amb l'excepció de dos o tres, els carrers de Vilanova no estaven asfaltats.

Acte de la firma del primer crèdit a la seu del Banco de Crédito Local de Madrid. A la dreta de la fotografia, Pere Serra Briones. 1944.

Mentre fou alcalde, Navarro va actuar amb una notable discreció, però la seva presència es notà aviat. Era una persona poc brillant, li costava fer un discurs i parlar en públic. Mai es vanaglorià del càrrec, i més aviat procurà passar inadverent. Algunes persones d'altres ciutats que tenien tractes amb ell, bàsicament de tipus comercial relacionats amb el negoci familiar, quasi ni es van assabentar que fos alcalde del seu poble. Però aquí va contribuir a tranquil·litzar l'ambient, a atenuar el malestar general, a procurar la concòrdia ciutadana i a disminuir tensions entre les diverses tendències o grups locals dels adherits al nou règim.

ALGUNES NOTÍCIES LOCALS

Per aquests anys trobem alguns fets destacables, no pròpiament relacionats amb l'Ajuntament. A finals de 1943 van reprendre l'activitat algunes societats culturals o recreatives, tancades totalment o en part després de la guerra. Pascual havia mantingut un clima repressiu i no havia afavorit la reobertura. Gràcies a l'actitud del nou Alcalde, es van nomenar Juntes gestores del Foment Vilanoví i de la Unió Vilanovesa.

En un altre terreny, és remarcable el 1943 la vinguda a Vilanova, com a ecònom de la parròquia de Sant Antoni, de Mn. Llorenç Garriga. Ell contribuï a la normalització de la vida de l'església catòlica local després de 1939, i empenqué definitivament les obres de reconstrucció del temple, parcialment destruït i enderrocat durant els mesos de 1936 de màxima empena revolucionària. Durant els anys que Mn. Garriga va residir i exercir a Vilanova, va ser una peça clau per a la vida ciutadana i va donar una empremta molt personal a l'organització religiosa.

Des de mitjans de 1944 va ser dramàtica l'escassetat d'energia, que obligà a les restriccions de consum elèctric, principalment en les indústries; moltes substituïren temporalment l'energia elèctrica de la xarxa de subministrament per motors d'explosió o per gasògens.

El 1945 o, millor dit, el curs 1945-46, es van restablir a l'Escola Industrial de Vilanova els estudis de peritatge industrial, suprimits després de la guerra; foren decisives les gestions portades a terme amb gran tenacitat pel polític local Josep Grau Solanes; la notícia causà a Vilanova molt bona impressió.

L'EQUIP HUMÀ DE NAVARRO

D'entre els mes directes col·laboradors de Navarro, hem de fer esment en primer lloc de Joan Mas Planas, cap local de Falange. Entre els dos poders locals (Ajuntament i Falange) sembla que en aquesta època hi hagué bona entesa, com no n'hi havia hagut poc temps abans. No passà igual a tot arreu, ni en tots els moments, sobretot si el màxim comandament local no l'ostentava la mateixa persona. Mas ajuda lleialment Navarro, de qui és 1r tinent d'alcalde; sovintejades vegades, sobretot en absències de Navarro motivades per viatges comercials del seu negoci, Mas exercí com a alcalde accidental. Tinguem en compte que llavors l'alcalde de Vilanova no podia tenir una dedicació total al càrrec, no tenia retribució i no podia abandonar l'ocupació professional. Com a cap de la Falange local, Mas actuà amb discreció, suprimint l'actitud autoritària i estrident del seu antecessor i obrint la incorporació de persones de les noves generacions, és a dir, facilitant l'accés a la responsabilitat política a joves addictes al nou règim, que no havien tingut cap actuació política abans de 1936. A l'àmbit estatal s'ha parlat de la incorporació de la generació dels «ex-combatientes», és a dir d'aquells que, per edat, el primer compromís que havien pres havia estat l'opció presa en un sentit militar davant el conflicte bèl·lic; algunes circumstàncies i tensions que es produïren són comunes a qualsevol canvi generacional. A Vilanova, i dins el règim franquista, Mas possibilità la integració de la nova generació, a la qual també pertanyia.

Un altre col·laborador de Navarro és Jaume Puig López, tinent d'alcalde. L'acompanyà en les gestions administratives més delicades a fora de Vilanova, i algunes vegades les va fer ell directament en nom de l'Ajuntament, mostrant una bona empena i apareguent com el membre més actiu de l'equip de govern. Jaume Puig López (Barcelona, 1916), fill d'una coneguda família resident a Vilanova, també combatent com a oficial provisional a l'exèrcit de Franco, al qual s'incorporà voluntari, passant a través de França, després de desertar del bàndol republicà, era llicenciat, i més tard doctor, en Ciències Químiques; ocupà diversos càrrecs a Falange, i llavors era una persona present en moltes institucions locals. Professionalment fou administrador-gerent de la Fàbrica de Gas i professor de l'Escola Industrial. Vers l'any 1950 s'absentà de Vilanova.

També cal fer esment de l'interventor de l'Ajuntament Òscar Forgas Pujadas, que efectuà una tasca professional molt notable en encarrilar

les finances municipals, amb un paper de primer ordre en la confecció dels pressupostos extraordinaris i en l'operació de crèdit, i en les llargues gestions per aconseguir-la. Sens dubte, Forgas era el funcionari que tenia un coneixement més complet i profund de les finances municipals de Vilanova i dels seus problemes, ja que n'era el responsable administratiu des de feia dotze anys.

CAP AL FINAL DE L'ALCALDIA DE NAVARRO

A partir de mitjans de 1945, Navarro, que mai havia manifestat un gran entusiasme pel càrrec, anava perdent protagonisme, es mostrava cansat i actuava amb desgana. Acabada la guerra mundial, és un moment de crisi del règim espanyol, i de certes transformacions i orientacions internes. A Vilanova afecten molt poc, almenys a l'esfera pública.

El 7 d'agost de 1945, Correa cessa com a governador civil i és substituït per Bartolomé Barba Hernández, tinent coronel de l'Exèrcit. Sembla que Navarro considerà acabat el compromís que havia pres amb Correa quan acceptà el càrrec, i que expressava sovint als més pròxims la preocupació per lliurar-lo aviat a una altra persona.

ALGUNS CANVIS A LA COMISSIÓ GESTORA

El novembre de 1945 es produeix una estranya crisi municipal. Segons les actes de l'Ajuntament, el dia 2 de novembre es celebra una sessió extraordinària presidida per Joaquim Puig Cusí, com a delegat governatiu, càrrec del qual no hem trobat cap notícia de com hi accedí,⁽¹³⁾ que llegeix una comunicació del governador civil disposant el nomenament d'una nova Comissió Gestora, també presidida per Navarro. Són substituïts quatre membres i entre els nomenats hi ha persones que havien estat membres de «Unión Patriótica», el partit promogut el 1924 per Primo de Rivera per donar suport al seu règim, i algunes altres que havien format part de l'Ajuntament gestor nomenat després del 6 d'octubre de 1934;⁽¹⁴⁾ és a dir, que la renovació es fa amb predomini de persones de la «generació gran» adscrites a la dreta tradicional, i en detriment dels joves fidels al franquisme. El nomenament suposa el canvi

de tots els tinents d'alcalde, excepte Puig López; alguns dels designats com a nous regidors no assisteixen a la sessió, i Joan Mas (que deixa de ser 1r tinent d'alcalde) i Ignasi Font Güell, que segueixen com a regidors, manifesten que no accepten el càrrec. D'aquests fets, no n'he trobat altra referència que les actes municipals. El setmanari «Villanueva y Geltrú» durant aquest temps, entre el 8 de setembre i l'11 de desembre de 1945, no es publica (potser és una altra mostra de la crisi local) i, per tant, no n'hi ha cap notícia. Durant unes setmanes, a les sessions municipals assisteixen molt pocs consellers; alguns no hi arriben a assistir. Segons algunes opinions verbals, sembla que l'aspiració de Joaquim Puig Cusí era substituir Navarro a l'Alcaldia, motiu pel qual procurava envoltar-se d'un grup de fidels a la seva persona. D'aquesta nova incorporació podem afirmar que tingué una actuació efímera, si és que en tingué alguna, com ho fou el pas de Puig Cusí pel càrrec de delegat governatiu.

Els anteriors són uns fets propis del moment, que tingueren molt escassa transcendència. Molts vilanovins, i probablement el mateix Navarro, consideraven Antoni Ferrer Pi com el substitut natural. El seu paper a la vida local i la consideració pública de què gaudia eren cada vegada més visibles. Des de gener de 1945 era secretari local del Movimiento. La seva columna d'opinió al setmanari local era l'únic comentari sobre l'actualitat de Vilanova que no fos notícia estricta.⁽¹⁵⁾

El 23 de novembre trobem la notícia del nomenament d'Antoni Ferrer Pi com a delegat governatiu al Partit judicial de Vilanova. El nomenament anava signat pel Governador Civil Barba Hernández i sembla que formava part d'un pla d'organització política de la província per partits judicials. Des del nou càrrec, Ferrer Pi ja contribuï tot seguit a una reorientació de la política local, amb una nova renovació parcial de la Comissió Gestora municipal, que tingué lloc el 7 de desembre de 1945. L'estranya renovació anterior durà poc més d'un mes. El 7 de desembre presideix la sessió Ferrer Pi com a delegat governatiu. Navarro segueix com alcalde; Mas torna al càrrec de 1r tinent d'alcalde; Puig López segueix, i quatre nous membres entren a formar part de la corporació, substituïnt els designats fa un mes, el nomenament dels quals fou revocat. Canales interpreta aquesta renovació com una lleugera ampliació de la base de representació;⁽¹⁶⁾ però el que sembla cert és que algunes de les persones que entren pertanyen al cercle dels més pròxims a Antoni Ferrer Pi.

CESSAMENT DE NAVARRO

A partir del 21 de desembre de 1945 i fins al 8 de març de l'any següent, Navarro no presideix cap sessió, i ho fan Mas o el 2n tinent d'alcalde, que és Agustí Caba Morros. Navarro, això no obstant, segueix firmant alguns bans. Tot dóna a entendre que el mandat s'acosta al final.

A partir del 6 d'abril de 1946 actua permanentment com a alcalde accidental Joan Mas Planas. Navarro pràcticament ha deixat l'alcaldia i ja no va a l'Ajuntament. No he trobat quina fou exactament la forma de cessament, ni el moment precís que es produí: si fou dimissió acceptada, ordre de cessament, etc. El setmanari no en dóna cap notícia ni fa cap comentari. Solament es pot comprovar per la firma dels bans i ordres.⁽¹⁷⁾

El 5 de juliol de 1946 pren possessió com a alcalde Antoni Ferrer Pi. A la notícia del setmanari local no hi ha cap al·lusió a Navarro. Simplement, la dóna com un «parte» oficial, que tothom ha de saber de què va. Així s'inicia el llarg mandat de Ferrer Pi, i una nova etapa de la vida municipal de Vilanova.

Un cop deixà l'Alcaldia, a Navarro no se li coneix cap altra activitat política. Va viure dedicat a la família, i al negoci de gèneres de punt, al front del qual estava, ja que el seu germà Francesc havia mort l'any 1944.

Manuel Navarro va viure pocs anys. Va morir el 16 de febrer de 1952, després d'una llarga malaltia de la qual sembla que ja en notava algun símptoma els últims mesos que era alcalde. El setmanari local va publicar una breu gasetilla necrològica en la qual es referia al pla d'obres iniciat mentre fou alcalde.

COMENTARI FINAL

El període que comentem ha estat poc estudiat a Vilanova, i és susceptible de diversos comentaris. Un primer, suggerit per la contemplació dels fets i de les actituds de les persones, és que, malgrat el caràcter unitari i monolític amb què apareix el règim franquista, aquests primers anys, sense que cap dels adherits al règim qüestionï el liderat suprem de Franco, es veuen a l'àmbit local diverses tensions o corrents d'opinió, com passa a la majoria de partits, basades en els antecedents dels grups de militants, en matisos ideològics, en simpaties personals

vers determinat cap o petit líder local, o en l'orientació programàtica que es considera més idònia. A Vilanova, diverses «capelletes», potser millor que tendències, es manifesten fins al 1946, quan Ferrer Pi és nomenat alcalde, i assumeix un liderat local indiscutible, al qual imprimeix l'empremta de la seva forta personalitat.

Si analitzem amb cert detall les causes que conduïren Navarro a l'Alcaldia, fàcilment podem pensar que fou més per raó de les circumstàncies d'un moment que no pas com a culminació d'una trajectòria política personal. Entre la llarga llista d'alcaldes de Vilanova dels temps moderns, en tots els règims polítics, en trobem alguns del qual l'accés a l'Alcaldia ja sembla esperat, que han mostrat prèviament una activitat política, que sembla que faci temps que s'estiguin preparant per al càrrec i que han tingut actuacions polítiques anteriors; en canvi, n'hi ha d'altres que arriben a l'Alcaldia com per casualitat, per un joc d'esdeveniments no esperats ni previsibles, per una fidelitat mostrada en un moment a una autoritat o jerarquia política superior o a un partit, o fins i tot per evitar que sigui designat un altre amb més qualitats o ambicions, però menys convenient per altres motius o interessos. En la designació de Manuel Navarro pesen més unes circumstàncies conjunturals que no pas una actuació o un compromís anterior que l'avalin. Això no significa pas que el seu mandat no hagi de merèixer una valoració positiva. Manuel Navarro no es va proposar fer una carrera política ni deixar una empremta, sinó que es va limitar a servir discretament i honradament l'administració del municipi, a l'activitat del qual donà un impuls. Probablement el va preocupar més fer una tasca positiva, que no pas donar i projectar una imatge pública d'eficiència.

Però, en el camp de les actuacions, va iniciar les obres de transformació urbana i de modernització de Vilanova, que llavors estava molt endarrerida en matèria de condicionament urbà en comparació amb altres viles de la seva categoria. Navarro va donar un primer pas, i va començar per allò que era necessari, encara que fos poc espectacular: el pla de clavegueres. De bona part de la resta d'obres que figuraven en el programa inicial, ja no li correspongué a ell la realització, sinó al seu successor; ell presidí la col·locació de la primera pedra però no la inauguració.

Navarro va contribuir també a la pacificació de l'ambient ciutadà, aspecte que en el seu temps tenia un valor apreciable; va procurar superar divisions, odis i diferències que s'havien anat creant al llarg de

molts anys, i que els últims s'havien agreujat. Després el seu nom i la seva tasca han quedat pràcticament oblidats. M'ha semblat adient, aprofitant el 50è aniversari, prestar una mica d'atenció a la seva actuació, i dedicar-li un record ciutadà.

NOTES

- (1) Revista *Gran Penya*, Vilanova, núm. 10, desembre 1991.
- (2) El sector dels botiguers en general estava en contra de Pascual a causa principalment de la forma com tractava el tema dels proveïments, per l'aplicació de tributs o cobraments coactius, per fer front a despeses relacionades amb Falange, al marge de l'establert per les lleis i del pressupost municipal, i també per qüestions de tracte personal, i de rivalitats i enemistats.
- (3) Informació de Pere Serra Briones, que fou protagonista d'aquesta entrevista. A la relació de persones rebudes pel Governador Civil, que llavors es publicava diàriament a la premsa de Barcelona, es pot comprovar aquesta visita.
- (4) Antonio F. Canales: «Franquisme i poder local a Vilanova i la Geltrú, 1939-1952». *L'Avenç*, març 1992.
- (5) A.F. Canales, article citat a la nota anterior.
- (6) El sometent era en aquests temps una organització no professional de gent armada que actuava en algunes ocasions amb el caràcter de cos auxiliar d'ordre públic, i que intervenia en diverses ocasions al costat de les autoritats.
- (7) Segons informació verbal en la qual coincidiren diverses persones. També s'afirma a l'article, Jaume Carbonell Masip: «Els alcaldes que han desfilat per la Casa Gran (Des d'Antoni Escofet fins a Jaume Casanovas)». *Diari de Vilanova*, 24 desembre 1986.
- (8) Tenia una indústria dedicada a la destil·lació de fusta a la Rasa Miquelet, 5 i 7.
- (9) La resta de membres de la Comissió Gestora, a més dels ja citats tinents d'alcalde, eren: Ignasi Font Güell, Agustí Caba Morros, Pere Serra Briones, Antoni Burgués Montaner, Eduard Foradada Coll, Jaume Rovirosa Albet, Joan Albà Vidal, Genar Ferrer Ferrer i Antoni Castells Güell. Els quatre primers, a més de l'alcalde Navarro i del TA Riera, ja formaven part de la corporació anterior, presidida per Pascual.
- (10) Antonio F. Canales: *Passatgers de la mateixa barca: La drete de Vilanova i la Geltrú (1903-1979)*. Ajuntament d'Alguaire. Patronat Municipal Josep Lladonosa. 1993, p. 105.
Canales, en tractar de l'equilibri de la Comissió Gestora, escriu: «López-Oliva concretà (...) en una fórmula de govern basada en un alcalde carlí i cinc excombatents, situats al front de les institucions del Movimiento que 'serán la garantía del espíritu falangista del Ayuntamiento', i a més, quatre representants de la indústria, dos de la banca i dos agricultors».
- (11) Josep M. Ferrer Pi era gerent de «Manufacturas El Fenix, S.A.», empresa familiar tèxtil, continuadora de la històrica Fàbrica de la Rambla. El 1935 havia estat president de la

delegació a Vilanova d'Acció Popular Catalana, nom que prenia la CEDA a Catalunya; com a representant d'aquest partit havia estat Tinent d'Alcalde de l'Ajuntament gestor nomenat després dels fets del 6 d'octubre de 1934.

- (12) Citat per Canales a l'obra mencionada a la nota (10), p. 105.
- (13) Joaquim Puig Cusi era una persona destacada de la dreta vilanovina, gendre de Pau Alegre Batet, prohom polític local durant la Dictadura del General Primo de Rivera, assassinat pels revolucionaris a l'agost de 1936, juntament amb tres fills. Al moment que comentem, Puig Cusi era administrador d'una de les companyies privades d'abastament d'aigua; més tard ho serà de la Fàbrica de Gas. El 1935 havia estat secretari de la delegació local d'Acció Popular Catalana; havia format part de les juntes de diverses societats culturals i recreatives.
- (14) Realment només es tracta de la substitució de quatre membres que ja feia algun temps que no assistien a les sessions, i el nomenament d'altres per substituir-los, a la vegada que un canvi en l'ordre jeràrquic dels regidors. Els membres cessats eren J.M. Ferrer Pi, que ja hem vist que efectivament no arribà a exercir mai, Serra Briones, Foradada i Burgués, que havien passat a residir fora de Vilanova. Mas deixava de ser 1r Tinent d'Alcalde per passar a simple regidor.
- (15) El gener de 1945, en ser designat Secretari Local del Movimiento, Antoni Ferrer Pi deixà la direcció del setmanari local «Villanueva y Geltrú», que passà a ocupar-la Joan Orriols Carbonell. El dia 11 de desembre de 1945, el periòdic fou objecte d'una remodelació amb un canvi de format i, sense de deixar de figurar i de ser òrgan de FET y de las JONS, passà a donar més importància a la informació i a la cultura local.
- (16) Aquesta interpretació procedeix de Canales, a l'article: Antonio F. Canales: «Aproximació a l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú sota el franquisme: 1939-1969». Primera Edició, Vilanova, núm. 5, desembre 1989.
De fet, s'anul·laren els quatre nomenaments fets el dos de novembre.
Els designats per suplir-los foren: Esteve Torruella Pascual, Francisco Ribalta Eito, Francesc Serra Guiu, Pere Gou Andreu i Pere Olivella Mañé.
- (17) Un cop cessat Navarro, Mas seguí com cap de Falange fins al 1947 (càrrec en el que l'abril d'aquest any fou substituït per Ignasi Font Güell) i com a 1r TA fins al 1948, quan es renovà l'Ajuntament per l'entrada en vigor de la Llei de Règim Local del franquisme, on la designació dels membres dels consistoris quedà organitzada en «tercios». Mas no es presentà a l'elecció. A partir de llavors no ocupà cap altre càrrec ni destacà en cap altre actuació política. Més tard, Mas s'absentà de Vilanova, i passà a residir i a treballar a Vinaròs, on ha mort a principis de l'any 1993.
El pas de Joan Mas per la política local entre 1943 i 1946 seria digne d'anàlisi. Fa el paper d'un dirigent de segon ordre que aconsegueix una postura d'equilibri i que compleix adequadament en les circumstàncies que li toca actuar, sense desig de sobresortir, sense fer cap atzagaiada en una situació que era fàcil fer-ne. Només amb una anàlisi detallada es podria veure el que va significar el seu pas per la Jefatura Local del Movimiento, en un moment de predomini d'aquesta organització en la direcció política local.